

ISKUSTVA CRKVE S PLURALIZMOM U NJEMAČKOJ

Problemi, perspektive, modeli i težišta pastoralna

Ehrenfried Schulz, München

U BRIZI ZA CRKVU - OGLAŠAVANJE PROBLEMA

U jesen 1993. godine održan je Kongres pastoralnih teologa njemačkoga govornog područja pod geslom: "Planiranje i vizija. Budućnost dušobrižništva." Jedna radna skupina bavila se temom pod zvučnim imenom: "Ako se ovako nastavi, uskoro nećemo moći dalje". Biskup Lehmann, predsjednik Njemačke BK, govorio je na Katoličkom kongresu u Dresdenu 1994. o "očiglednoj manjini kršćana u društvu". Premda se ova njegova ocjena mora sagledati u kontekstu novih saveznih pokrajina, gdje živi 70% nekrštenih kao posljedica komunizma, ipak je posve očito da za mnoge suvremenike prijelaz iz drugoga u treće tisućljeće označava prag za koji se na poseban način vežu nadanja i bojazni. Mnogi se pitaju: Hoće li čovječanstvo uopće doživjeti i živjeti još jedno tisućljeće?

I kršćani sebi postavljaju isto pitanje. Njih muči briga kakva će biti budućnost vjere. Možda pritom igra određenu ulogu činjenica da je, gledajući unatrag, kršćanska religija nedvojbeno oblikovala društvenu stvarnost, bez obzira kako mi u pojedinostima to vrednovali. Može li se računati sa sličnim njezinim značenjem i u budućnosti? Ili će buduća situacija kršćanstva više sličiti njegovim počecima u prvim trima stoljećima? Možda je moguće da će se doduše trajnije promijeniti način na koji je vjera u posljednjih tisuću godina bila više-manje odlučujuća snaga, ali hoće li ona i u novim oblicima ojačati do neslućene živosti? Premda sada valja računati da je kraj značajnosti zapadnjačkog kršćanstva - 70% kršćana danas živi već u takozvanom Trećem svijetu - to nipošto ne znači da ne bi mogle nastati nove forme kršćanstva.

Međutim bez obzira na tako globalna razmišljanja i špekulacije, trenutačno se u uobičajenoj pastoralnoj svagdašnjici javlja dovoljno teškoća koje nameću pitanje: kako dalje? Čini se da na različitim razinama crkvenog života prevladava stajalište: već smo puno postigli ako donekle svladavamo poteškoće, ako barem postojeće održavamo.

To je razlog da je pogled manje usmjeren naprijed, a mnogo više unatrag. Na mnogim područjima pastoralnog djelovanja vrijedi potajna lozinka očuvanje postojećeg prostora. To ne znači da se ništa ne čini. Dapače, vrlo mnogo se radi. U Crkvi se nerijetko opažaju iscrpljenost i znakovi rezignacije kao posljedica rada koji nadmašuje fizičke i psihičke snage posebice među službenim djelatnicima u pastoralu. Ne želeći osporavati njihovu dobru volju, ipak mora se nakon trijezne prosudbe

utvrditi da je zauzimanje doduše usmjereno na mnoge pojedinačne djelatnosti, no one su premalo međusobno usklađene i koordinirane.

Premalo je ili uopće nije vidljiva “crvena nit” koja bi upućivala u kojemu smjeru idu različiti pojedinačni naponi. Katkad se ima dojam da je ta nit rastragana jer ide u svim mogućim smjerovima i napokon ne može izdržati sva opterećenja. Ako se s obzirom na stanje prijelaza iz jednog tisućljeća u drugo ne želimo više prepustiti besciljnom aktivizmu, nužno je da barem provjerimo ciljeve i perspektive pastoralna. Zacijelo, moraju se pritom primjereno uvažiti aktualne poteškoće unutar pastoralne prakse. Ne smijemo međutim zaboraviti da pastoralno djelovanje nije samo sebi svrhom, da se površno ne usmjeruje na reprodukciju Crkve, nego da stoji u službi spasenjskog poslanja Crkve. Stoga se ovdje bitno radi o sveukupnoj sadašnjoj situaciji i problemima i izazovima koje ona u sebi krije i koji se pojačano reflektiraju u pitanju o mogućnosti da čovječanstvo preživi.

Za naše izlaganje iz toga proizlaze tri točke:

1. raščlamba današnjih društveno-političkih i sociokulturoloških datosti s teološkog vidika;
2. rasprava o posljedicama koje iz toga proizlaze za teološku refleksiju crkvene prakse;
3. formuliranje, makar u naznakama, budućih perspektiva i pastoralnih prioriteta.

1. CRKVA NA PRAGU TREĆEGA TISUĆLJEĆA

1.1. TEOLOŠKA ANALIZA DRUŠTVENO-POLITIČKIH I SOCIOKULTUROLOŠKIH DATOSTI

Kao dopuna crkvenih statistika od početka 70-ih godina provode se empirička istraživanja u više-manje redovitim razmacima o stanju Crkve u njemačkom govornom području (usp. G. Schmidtchen, *Katholiken zwischen Kirche und Gesellschaft*, Friburg 21971). Svezak br. 4 Crkveno-statističkog niza Švicarskog pastoralnog instituta pod naslovom: "Vežanost uz Crkvu", 1981., sadržava pregled rezultata ispitivanja javnoga mnijenja o crkvenosti i crkvenoj praksi u Švicarskoj i u susjednim zemljama njemačkog jezika. Ovdje nije moguće niti je potrebno da te podatke iznosimo u pojedinostima. Trenutno stanje Crkve može se ovako opisati uzimajući u obzir da u pojedinim regijama postoje znantna odstupanja:

- Velika većina stanovništva pripada jednoj od kršćanskih crkava. Ali samo manji dio njih izjavljuje da je jako vezana uz svoju Crkvu odnosno da se slaže s onim što Crkva kaže. Tijekom posljednjih godina na sve veće odobravanje nailazi mišljenje da se može biti kršćanin a ne pripadati Crkvi.

- U pogledu sudjelovanja u crkvenom životu bilježi se djelomice znatno opadanje. To vrijedi ponajprije za redovito sudjelovanje u nedjeljnoj misi. Smanjio se i broj onih koji ispunjavaju uskršnju dužnost. Najupadljivija je promjena na području pojedinačne ispovijedi. Nazadovanje se bilježi i kod krštenja i crkvenih vjenčanja. Broj onih koji napuštaju Crkvu manje je izražajan u katoličkim, a više u protestantskim sredinama. Ali to nije nipošto povod za umišljenost.

- Iz ovih i drugih podataka može se zaključiti da se potreba za Crkvom posebice iskazuje na tri područja: Članovi Crkve najizrazitije i najstabilnije iskazuju potrebu za Crkvom kod obreda poveznih uz tzv. "životne obrate", dakle uz vjenčanje, rođenje i smrt. Ovdje su međutim tijekom posljednjih godina oslabili religiozni motivi, a na važnosti su dobili socijalni motivi, što je činjenica koja se može vrednovati kao simptom za "hlapljenje vjere". Drugo područje na kojemu se traži Crkva jest odgoj djece i mladih, pri čemu se od Crkve ne očekuje toliko da posreduje religiozno znanje nego mnogo više da posreduje osnovni sadržaj "moralnosti". Neposredni religiozni odgoj većina roditelja delegira crkvenim stručnjacima, primjerice kod svjesnog odabira konfesionanog dječjeg vrtića i vjeronauka. Uostalom, religiozni odgoj sve se više smatra nevažnim. Crkva je nadalje tražena kao društveno-moralna instanca. Sociolog religije Franz Xaver Kaufmann na to primjećuje: "Čini se da su društveno-moralne funkcije Crkve u

Saveznoj Republici u velikoj mjeri općenito prihvaćene neovisno od vezanosti na Crkvu. One odgovaraju očekivanjima koja u društvu postoje s obzirom na Crkvu. Odnos prema Bogu ili pače važnost za osobni život od Crkve intenzivno očekuje samo jedna manjina koja je u Crkvu jače integrirana.” (F. X. Kaufmann, *Theologie in soziologischer Sicht*, Gütersloh 1978, str. 144)

- Nesklad između crkvenog i društvenog sustava vrednota postoji ponajprije na područjima seksualnosti, vlasti, samoostvarenja i slobode kao i znanstvenog i društvenog napretka. Ovdje Crkvu doživljavaju kao onu u neskladu s vrijednosnim orijentacijama u vladajućoj kulturi. Posljedica toga jest da Crkva na ta područja jedva više može utjecati. Što je ovaj afektivno-kognitivni nesklad prošireniji, tim je sveukupno jače otuđenje od Crkve.

- Premda se o tome teško mogu provesti stručna ispitivanja, očito je da je raskorak između nauka Crkve i vjere crkvenih vjernika od kraja šezdesetih godina još više povećan. Tada se o ovoj problematici, potaknutoj Spiegelovim istraživanjem (1967.) i knjigom *Kirchliche Lehre - Skepsis der Gläubigen* (F. Haarsma, Freiburg 1970.) raspravljalo i spoznalo njezinu hitnost.

- Posebice ukazujemo na značajne promjene koje su se dogodile u posljednje vrijeme s obzirom na shvaćanje uloge žena i njihovih religioznih stavova. Mnogi pokazatelji upućuju na porast distanciranosti posebice mlađih katoličkih žena od Crkve (usp. K. Forster, *Neue Ausgangsbedingungen der Frauenpastoral*, in: HK 31 (1977), str. 516-523).

Pored svih ovih izvješća koja govore u prilog opadanja vezanosti uz Crkvu (iz perspektive službenih očekivanja) ne smijemo previdjeti da je konfesionalna pripadnost još uvijek određujući čimbenik koji oblikuje socijalno ponašanje i političku orijentaciju (usp. Nellessen-Schumacher, T., *Sozialprofil; Konfession - eine Nebensache?*)

Sveukupno gledajući, možemo se složiti s P. M. Zulehnerom kada konstatira da je “izbor kršćanstvo” postalo dominantnim socijalnim izrazom religije u modernom društvu (P. M. Zulehner, *Religion nach Wahl*, Freiburg 1978, str. 36 s). Međutim, važno je da ovdje napravimo razliku. Naime, osim religiozne ravnodušnosti koja dolazi do izražaja u religioznoj neaktivnosti, postoje djelomična distanciranja od crkvenih ponuda smisla, načina ponašanja, kulturnih oblika i simbola, koji su sadržajne naravi. Povrh toga, općim statističkim istraživanjima ne mogu se obuhvatiti također prisutni novi obrasci religioznosti i crkvenosti.

1.1.1. *Prisutnost Crkve u društvu*

Kako smo pokazali, Crkve su bez sumnje izgubile na utjecaju na život pojedinca. Postoji "svjetonazorno tržište" s mnoštvom međusobno konkurirajućih svjetonazora tako da su Crkve takoreći u konkurenciji s drugim ponuđačima. Ipak se one zbog višestrukih oblika društvene nazočnosti nalaze u privilegiranoj poziciji (usp. H. Geller, *Einflussmöglichkeiten und Einflussformen der Kirche auf das Leben des einzelnen in der Bundesrepublik Deutschland*, u: H. W. Brockmann (Hg.), *Kirche und moderne Gesellschaft*, Düsseldorf 1976, str. 31-60, pos. 46s).

Treba primjerice ukazati na javno očitovanje vjere koja uvijek iznova posvješćuje prisutnost Crkve, počevši s crkvenim objektima, koji su dominantni, preko mjesnih crkvenih priredaba (župne svečanosti, procesije, hodočašća itd.) sve do katoličkih dana i crkvenih dana. Nazire se - premda procentualno ne toliko značajna, ali ipak utječe na javnu sliku Crkve - tendencija prema novom obliku crkvenosti (posebno među mladima), koja se očituje u redovitom posjećivanju velikih crkvenih priredaba.

"Takva javna očitovnja socijalnog utjecaja Crkve izražavaju se i u rasporedu godišnjeg ciklusa koji je obilježen u svijesti članova Crkve posebnim liturgijskim događajima. Nijedna druga institucija, ako izuzmemo godišnji odmor, ne raščlanjuje tijekom godine pojedinca tako intenzivno kao crkveni blagdani. Ovdje se mora istaknuti Božić kao vrhunac koji je gotovo nerazdvojivo povezan sa službom Božjom na Badnjak.

Ali, ne samo raspored u godini, već i manje vremenske jedinice, tjedni, dijele se u svijesti pučanstva prema crkvenim predodžbama. Nedjelja je još uvijek vrhunac tjedna (48 s).

Ovome pridolaze drugi oblici javne prisutnosti: Crkve imaju najširu izgrađenu mrežu savjetovašta. Pored škola za permanentno obrazovanje odraslih (narodnih sveučilišta), one nude i druge mogućnosti u području izobrazbe odraslih. Ove se ponude rado koriste, a da se pritom ljudi uvijek ne odazivlju na druge crkvene priredbe na koje poziva službena Crkva.

Crkva ima istaknutu službu u cjelokupnom karitativnom području, posebice u radu s mladima, u dječjim vrtićima, u brizi za starije, u bolnicama. Ovdje i danas Crkva ima značajnu ulogu poslodavca ako znamo da je samo u karitativnom sektoru otprilike 200.000 zaposlenih u Saveznoj Republici Njemačkoj.

"U području odgoja, od dječjih vrtića preko škola sve do područja slobodnih aktivnosti, Crkve imaju zakonski osigurane mogućnosti utjecaja koje one mogu koristiti na temelju svojih visokih prihoda i drugih državnih subvencija. Konačno, Crkvama se dodjeljuje određena

funkcija kompenzacije koja je za društvo čini gotovo prijeko potrebnom” (Geller, str. 57). Ovdje se ponajprije misli na dušobrižništvo i na crkvenu pomoć u kriznim situacijama. Ovu socijalnu ulogu Crkve prihvaćaju i oni koji Crkvu inače odbijaju.

Značajno je također da crkvene karitativne organizacije prikupljaju najveće svote skupljenih priloga. U njih se, dakle, ima općenito veliko povjerenje da će ispravno raspodijeliti novac, a da se pritom služe najmanjim brojem birokracije.

Očevidno Crkve i inače igraju važnu ulogu u javnom i političkom životu. To se ne očituje samo u gotovo općeprihvaćenom sudjelovanju crkvenih predstavnika u važnim društvenim priredbama. Oni kao lobby utječu i na svagdašnje političke poslove. Skreću na se pažnju javnim priopćenjima, promemorijama ili pastirskim pismima. Sve to pridonosi da se u sredstvima društvenog priopćavanja o Crkvi uvijek izvješćuje i informira, i to nipošto samo u rubrikama za razbibrigu.

Ovo dojmljivo kvantitativno nabranje ne smije nas međutim zavarati s obzirom na pravu narav crkvenog djelovanja. Njemu nije cilj da samo što više zadrži utjecaj Crkve nego da je svako crkveno djelovanje navještaj. Kako se crkvena birokracija odnosi prema svojim klijentima, kako Crkva kao poslodavac postupa prema svojim namještenicima, sve je to provjera njezine vjerodostojnosti.

1.1.2. *Važni razvojni procesi u državi, gospodarstvu i društvu*

“Za nas koji danas snosimo odgovornost najvažnija je zadaća osigurati budućnost dostojnu čovjeka za nadolazeća pokoljenja. Naši potomci neće pitati koje smo im vizije budućnosti pripremili: oni će željeti znati prema kojim smo normama uredili naš vlastiti svijet koji smo im u naslijeđe ostavili.

Čemu mi dakle danas živimo u svome vremenu? Pravila za to nitko ne može propisati. U potrazi za njima stalno postoje konflikti i promjene. Godinama je prevladavala ideja socijalnoga i kulturnog napretka. U raspravama se iskazivalo povjerenje da možemo izvesti dobre stvari. Nakon takvih utopija uslijedilo je otrežnjenje i razočaranje. Današnje raspoloženje odnosno duh vremena koleba se između straha od budućnosti i optimizma. Njegovi stalni zaokreti nisu baš stabilan znak.” (R. Weizsäcker, u: *Frankfurter Rundschau*, 11. 7. 1984, str. 10).

Sadašnji savezni predsjednik sazeo je promjene tijekom proteklih godina i naveo u njima sadržane političke i etičke temeljne stavove. Evo nekih od njih:

Na prvome mjestu navodi a) *tehnološku revoluciju*. S njom su usko povezane promjene u svijetu rada. Teški poslovi su olakšani, tehničke

promjene stvaraju neka nova radna mjesta, brojna druga radna mjesta nestaju. Sve savršenije može se organizirati podjela rada, a posljedica je da psihički pritisak postaje sve veći (tempo po broju komada, brze odluke, opterećenje u radu pred monitorima). Nadalje b) *društvene polarizacije*. Na jednoj strani su oni koji načelno brane temeljne strukture tradicionalnoga društvenog normaliteta jer su u njihovim očima ove strukture minimalni uvjeti cjelokupnoga društvenoga života i stoga ih treba očuvati. Na drugoj strani postoji šaroliki spektar alternativaca, zelenih i oporbenjaka (!); ovi su, nošeni ponajprije mladom generacijom, unatoč svoj raznolikosti i difuznosti udruženi zajedničkim uvjerenjem da nastavak dosadašnjega društvenog razvitka neminovno vodi u globalnu katastrofu, a izlaz vide samo u novim postmaterijalističkim oblicima i stilovima života.

Ne smijemo prešutjeti međutim ni veoma povećane d) *ekološke krize i katastrofe*. Težnja za stalnim gospodarskim rastom izazvala je opterećenje okoliša, što je već djelomice dovelo do nepopravljivih šteta. Koje su posljedice toga za pojedinca, kulturu i religiju? U slojevitom društvu neizbježno se širi planiranje i upravljanje jer povećana diferencijacija prisiljava na povećanu koordinaciju ako se žele osigurati pretpostavke života. To opet znači jačanje vladavine eksperata, sve veće gušenje inicijativa i spontanosti, tutorstvo nad građaninom, stvaranje društveno naređene svijesti pomoću specijalista za medije koji tehnokratski dokidaju i posljednje rezervate mjesne javnosti (regionalizacija i kabelaška TV): kroz sve ovo provlači se pritajeno razaranje i potiskivanje međuljudskih odnosa u korist tzv. apersonalnog subjekt/objekt odnosa. Sloboda postoji još samo u prostorima kojima upravlja birokracija. Sljedeća natuknica društvenog stanja jest e) *širenje konflikta Istok/Zapad*, prijelaz od konflikta između Istoka i Zapada prema sve aktualnijem konfliktu Sjever/Jug. U međuvremenu očite su posljedice neograničene ekspanzije visokoindustrijskih centara svjetske trgovine, koji sve više dovode u ovisnost takozvane zemlje u razvoju, što opet dolazi do izraza u njihovu izrabljivanju i zaduživanju do krajnjih granica.

S obzirom na sve siromašnije međuljudske odnose jasno je da mnogi ljudi svoju "sreću" manje traže u javnosti nego u privatnom području, u četiri vlastita zida. "Zašto je važan ovaj mali životni svijet, ne može se lako objasniti. On je očito omiljeno mjesto za život u miru, a time i mjesto na kojemu se očituje ono što očekujemo od života. U preglednim odnosima malog životnog svijeta nadaju se mnogi da neće ostati anonimni (da ne budu samo nositelji funkcija, kao primjerice "radna snaga", "kućanica" ...): ljudi se nadaju da ovdje mogu nešto "učiniti", da mogu samostalno izgrađivati svoj mali životni svijet i održavati ga, biti "gospodarem" ili "gospodaricom" u vlastitoj "kući": barem ovdje nadaju se mnogi da će se osjećati kod kuće, u obitelji, među rodbinom, u malenom životnom svijetu. Ovi maleni životni svjetovi posebice su važni

u našim današnjim društvima. Oni su kao otočići u društvu u kojemu temeljne želje za životom u miru imaju sve manje šanse da uspiju. Izvanjska područja su anonimna, zahtijevaju nositelje određenih i na konkretne ciljeve usmjerenih funkcija (radna snaga, nositelj funkcije) koje su u svako doba zamjenjive” (P. M. Zulehner, *Leuter religion*, Freiburg 1983, str. 20 s).

Sve kompleksnije društvo otežava pronaći orijentaciju za život! Istodobno ono ne nudi više ponude smisla, nego zahtijeva traženje smisla kao samostalno ostvarenje. Pritom se djelomično poseže za religioznim motivacijama, neovisno o njihovu podrijetlu. Već više godina opažamo da nastaje nova religioznost. Skupna oznaka “Novi religiozni pokreti” obuhvaća cijeli spektar misaonih i izražajnih formi koje se jedva mogu svesti pod zajednički nazivnik. Djelomice nastaju unutar velikih Crkava ili na njihovu rubu; djelomice su pod utjecajem drugih religioznih tradicija - posebice s Dalekog istoka - ili psiholoških smjerova. Ističu se njihove narcisoregresivne i prisilno-autoritativne značajke. Kao njihova zajednička obilježja mogu se navesti: intenzivnost religiozno-duhovnog iskustva; vezanje uz karizmatičnog vođu i uz skupinu; univerzalna problematika rješavanja problema i problematika otkupljenja. Za nove religiozne pokrete tipično je da su oni nijekanje modernog društva i istodobno njegov izraz. Poslije ćemo se osvrnuti na moguće značenje ove nove religioznosti za vjeronauk i pastoral.

Iznesena vrlo jasna raščlamba želi malko pridonjeti osvjetljavanju rasprave oko smjera i oblikovanja sadašnjega crkvenog života. Mislim da je jasno: Crkve se ne mogu držati po strani u raspravi o budućnosti individuuma i društva. Njihovo djelovanje bit će određeno i procjenom smatraju li se sadašnje krize samo prolaznim stadijem unutar društvenoga i gospodarskog napretka, koji treba svim silama izdržati, ili se sadašnje krize smatraju izazovom za odavno potrebnom transformacijom dosadašnjih uobičajenih načina mišljenja i ponašanja.

Meni se čini da bi Crkve kod nas imale dovoljno povoda da se ponajprije zauzmu za one koje sadašnja kriza najviše pogađa i koji zbog toga najviše trpe, a susreće ih se svuda u dušobrižničkom i služiteljskom radu. Biti kod siromašnih, to je za teologiju i pastoral koji nasljeđuje Isusa primjereno mjesto, kako su to uvjerljivo pokazale Crkve Trećega svijeta koje su se već obratile siromasima. Ne biti avangarda društvenoga napretka nego odvjernica siromašnih. Što to konkretno znači pokazali su kanadski i američki biskupi u svojim pastirskim poslanicama o sadašnjoj gospodarskoj krizi. Meni se čini da je nužno uvjerenje o tome kako s gore rečenim nije iznesena neka proizvoljna opcija nego ona koja duboko izrasta iz kršćanske vjere. To ćemo izložiti u sljedećim točkama.

2. SPASENJSKO POSLANJE CRKVE KAO TRAJNI NALOG

2.1. NUŽNOST I POLAZIŠTE TEOLOŠKE UVJERLJIVOSTI PASTORALNOG DJELOVANJA

Sljedeća razmišljanja žele osvijetliti i propitati sadašnje stanje i postojeću crkvenu praksu tako da u svjetlu biblijske vjere i njezine predaje preispitamo i produbimo kriterije kojima smo se vodili u analizi sadašnjosti. Paul Michael Zulehner ovako je opisao ovu zadaću: "Crkvena praksa (Crkava) jest 'vezana uz nalog'. Glavni kriterij za ovu praksu jest Isusova praksa, njegovo utjelovljenje, njegov život i djelovanje, njegova smrt i uskrsnuće. Isus Krist jest onaj kriterij koji Crkva prenosi i koji nju trajno sudi i podiže, dakle usmjerava i njezinu praksu. Isus Krist ponazočuje se kao spas svijeta, kao Božje neopozivo *da* ljudima u kojemu je kraljevstvo Božje započelo, koji dakle neprevrtljivo tumači volju Božju i ispunja je; naime Božju čežnju za tim da život ljudi bude spašen i prije i nakon smrti time da se on sam za nas prinosi. Dakako, ova baštinjena definicija našega cilja doživljava nove naglaske u dotičnoj povijesno-društvenoj situaciji. I sama konkretizacija operativnih ciljeva time je 'situacijaska', stoji u dotičnoj kulturnoj i 'historijskoj' koncepciji. Stoga je zadaća praktične teologije ne da samo ponavlja u Bibliji i Predaji utvrđene operativne ciljeve nego da traži za svako vrijeme odgovarajuću novu formulaciju cilja kršćansko-crkvene prakse koji je u svome glavnom usmjerenju dakako nepromjenjiv" (P. M. Zulehner, *Helft den Menschen leben*, Freiburg 1982, str. 17s).

U sljedećem se oslanjamo na one teološke temeljne orijentacije kako proizlaze iz Drugoga vatikanskog sabora. Njih ćemo potom razložiti u svjetlu crkvenoga i društvenog razvitka kako se od tada naovamo događao. Premda se djelomice raspravlja o načelnim pitanjima, ne treba izgubiti iz vida odnos teološke refleksije prema praksi. Potom ćemo pokušati formulirati glavne smjernice i poticaje za pastoral.

2.2. TEMELJNE TEOLOŠKE ORIJENTACIJE PREMA UZORU NA DRUGI VATIKANSKI SABOR

Premda se ne smije izgubiti iz vida historijski kontekst i time ograničenost Drugoga vatikanskog sabora, ipak iz njegovih dokumenata treba uzeti mjerodavne orijentacije za kršćansko i crkveno djelovanje. U nastavku spomenut ćemo ih kao natuknice, a dokumente ćemo donijeti barem vrlo kratko u originalu. Po mome mišljenju postoji šest temeljnih teoloških orijentacija:

Prva temeljna teološka orijentacija: Univerzalni spasenjski optimizam. "Bog nije daleko ni od onih koji traže nepoznatoga Boga u utvarama i u likovima, jer on svima daje život i dah i sve stvari (usp. Dj 17,25-28), i kao Spasitelj hoće da se svi ljudi spase (usp. 1 Tim 2,4). Oni koji bez krivnje ne poznaju Kristovo Evanđelje i njegovu Crkvu, a ipak iskreno traže Boga i pod utjecajem milosti nastoje djelom izvršiti njegovu volju koju su spoznali po glasu savjesti, mogu postići vječno spasenje. Božanska providnost ne uskraćuje pomoć potrebnu za spasenje onima koji bez svoje krivnje nisu još došli do jasne spoznaje Boga i nastoje, ne bez božanske milosti, postići pravi život." (LG, br 16).

Ove rečenice znače prijelomni trenutak u crkvenoj povijesti; one su okončale epohu ekleziocentrizma koji je s obzirom na spasenje izvan Crkve mogao razmišljati samo pesimistički. Do kojih je sudbonosnih bezizlaznosti to u pastoralu dovodilo, ne treba ovdje izlagati. Međutim, naspram mogućih nesporazuma, mora se naglasiti da Koncil nije navijestio neki jeftini spasenjski optimizam. Ne mogu se riječi o Božjem sudu ublažavati. To više su pozvani kršćani i Crkve da vjerodostojno svjedoče Božju milost koja sve uključuje.

Druga temeljna teološka orijentacija pokazuje Crkvu kao sakrament spasenja. "Crkva je u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda" (LG, br. 1). Crkva ima posla s dolaskom kraljevstva Božjega; ona treba pripočeti poruku o neopozivoj pobjedi milosti Božje u povijesti. Za to je nadležna, sve je ostalo drugorazredno, bilo to da se radi o osiguravanju društvene integracije, bilo da se radi o rješavanju individualnih problema identiteta. Pastoral u svim svojim dimenzijama mora se propitati vodi li računa o posebnosti Crkve kao sakramenta Božjega spasenja u svijetu.

Treća temeljna teološka orijentacija izriče da je Crkva putujući narod Božji. "Bog je htio posvetiti i spasiti ljude ne pojedinačno, bez ikakve veze između njih, nego je htio od njih učiniti narod koji bi ga uistinu priznavao i vjerno mu služio" (LG, br. 9).

Cijeli je nauk Drugoga vatikanskoga sabora o narodu Božjem prožet predodžbom da svi vjernici imaju sudjelovati u Kristovoj proročkoj, svećeničkoj službi i u neposrednoj službi djelotvorne ljubavi (LG, br. 10-12). Ovo se sudjelovanje ostvaruje konkretno aktivnim djelovanjem vjernika u različitim službama u Crkvi i u vršenju karizmi koje su im dane na opću korist. Narod se Božji konkretizira u krajevnim Crkvama i pod uvjetima dotične kulture, čije vrednote i običaje Crkva preuzima i pročišćava (LG, br. 13). Unatoč svim razlikama ipak među svima postoji prava jednakost u dostojanstvu koje imaju svi vjernici i u djelovanju na izgradnji tijela Kristova (LG, br. 32).

Četvrta temeljna teološka orijentacija može se nazvati: povezanost službe spasenja i služenja svijetu. Opet citat s II. Vatikanskog sabora:

"Stoga Sabor, svjedok i tumač vjere svega Božjega naroda što ga je Krist okupio, ne može rječitije dokazati njegovu povezanost, poštivanje i ljubav prema cijeloj ljudskoj obitelji kojoj pripada nego da s njom započne razgovor o tim različitim problemima, donoseći svjetlo iz Evanđelja i pružajući ljudskom rodu one spasonosne sile koje sama Crkva, vođena Duhom Svetim prima od svoga utemeljitelja. Radi se o tome da se spasi ljudska osoba i da se bolje izgradi ljudsko društvo. Čovjek, dakle, kao nešto jedno i cijelo, s tijelom i dušom, srcem i savješću, razumom i voljom, bit će središte svega našeg izlaganja" (*Gaudium et spes*, br. 3). Time je rečeno: Briga za spasenje je služba Crkve kao briga za jednoga i cjelovitoga čovjeka, za jedan i cijeli svijet, za njihovo dobro i njihovo spasenje, a posebno za mir i jedinstvo koji su mogući samo u pravednom i slobodnom poretku. Crkva se dakle mora i tamo angažirati gdje se radi o ljudskoj slobodi i pravednosti; ona se ne može držati po strani u velikim društvenim raspravama, tj. gdje je načelno u pitanju dostojanstvo čovjeka i mir u svijetu.

Peta temeljna teološka orijentacija signalizira eklezijalno značenje zajednice (župe) "Ova se Kristova Crkva uistinu nalazi u svim zakonitim mjesnim zajednicama vjernika, koje se, ukoliko su u vezi sa svojim pastirima, i same u Novom zavjetu nazivaju crkvama. Jer one su u svojem mjestu nov Narod od Boga pozvan, u Duhu Svetomu i u mnogoj punini (usp. 1 Sol 1,5). U njima se propovijedanjem Kristova Evanđelja skupljaju vjernici i slavi se misterij Gospodinove Večere, 'da se po Gospodinovu tijelu i krvi tijesno sjedine sva braća zajednice'. U svakoj zajednici koja sudjeluje oko oltara pod svetom službom biskupa pokazuje se simbol one ljubavi i 'jedinstva mističnog Tijela, bez kojega ne može biti spasenja'. U tim zajednicama, iako su često malene i siromašne, ili su raspršene, prisutan je Krist, po čijoj se moći združuje jedna, sveta, katolička i apostolska Crkva" (*LG*, br. 26).

Koncil se oprostio od one predodžbe o Crkvi koja je polazila od centralističke strukture pa je prema tomu župu promatrala samo kao najmanju crkvenu upravnu zajednicu, takoreći kao filijalu Vatikana. Spram tome naglašava se da se u svakoj zajednici događa Crkva u punom i važećem smislu. Točno je da Koncil govori o "zajednici" i time ostavlja otvorenim različite oblike ostvarenja.

Bitno će ovisiti o tome hoće li nam uspjeti ovo polazište *communio-ekleziologije* teološki obrazložiti i dati joj praktične oblike. Bez sumnje neki historijski nastali pojavni oblici Crkve neće ostati netaknuti.

Šesta temeljna teološka orijentacija jest: otvaranje Crkve prema planetarnoj Crkvi. Opet ćemo početi s jednim citatom iz koncilskog teksta: "Po Božjoj se providnosti dogodilo da su se različne Crkve u različnim mjestima ustanovljene od apostola i njihovih nasljednika tokom

vremena spojile u više skupina, organski spojenih, koje, ne dirajući u jedinstvo vjere i božansko ustanovljenje opće Crkve, uživaju vlastitu disciplinu, vlastiti način liturgije te teološku i duhovnu baštinu. Među njima su neke, osobito drevne patrijarške Crkve kao majke vjere, rodile druge kao kćeri, s kojima su sve do naših vremena vezane tješnjom vezom ljubavi u sakramentalnom životu i u uzajamnom poštivanju prava i dužnosti. Ta raznolikost lokalnih Crkava, koja teži za jedinstvom, s većom očevidnošću dokazuje katolicitet razjedinjene Crkve. Na sličan način biskupske konferencije mogu danas donijeti mnogovrstan i plodan prinos, da se kolegijalni duh dovede do konkretne primjene" (LG, br. 23).

Prema Karlu Rahneru prvorazredna je važnost posljednjega Sabora u tome da je "na njemu Crkva, premda samo početno i nejasno, proklamirala prijelaz zapadnjačke Crkve u planetarnu Crkvu (Weltkirche) u tom smislu kako se on dosad dogodio prvi i jedini put, kad je Crkva nastala iz Crkve židova i Crkve pogana" (K. Rahner, *Schriften zur Theologie*, sv. 14, str. 297). Prvi put na Saboru je bio okupljen episkopat iz cijeloga svijeta. Neki dekreti jasno izražavaju ovaj skok prema planetarnoj Crkvi: otvaranje liturgije za materinski jezik, naglašavanje značenja regionalnih krajevnih Crkava, pozitivno priznanje velikih svjetskih religija, utiranje puta novom shvaćanju misija. U svakom budućem uobličavanju crkvenog djelovanja mora se, prema Rahneru, o ovoj činjenici voditi računa. Ovo će imati posljedice osobito za zapadnjačku Crkvu koja je pozvana da napusti svoj dosadašnji eurocentrizam.

2.3. REFORMA CRKVE KAO TRAJNA ZADAĆA

Kako svi znamo, najviše iz vlastitog iskustva, i kako smo mogli ovdje djelomično pokazati, koncilske reforme nisu na svom putu prošle bez problema i raznolikih nevolja. To ipak ne znači da bi time zaključci, a ponajprije nakane ovoga Koncila bile stavljene izvan snage. Naprotiv, želimo li ostati vjerni duhu Koncila, moramo se upustiti u ove nove izazove. Jer premda je Koncil slovom svoga teksta danas postao povijesni dokument, već se onda njegova posebnost očitovala manje s obzirom na niz tekstova koje je donio, a više u kolektivnom iskustvu da je trajno potrebno stalno obnavljati Crkvu zbog njezina poslanja u svijetu. Sržni događaj II. vatikanskog sabora bio je da je nastalo uvjerenje o evanđeoskoj nužnosti ove reforme kao određujuća dimenzija biti Crkve. I danas još postoji nužnost reforme i ona je još i danas suvremena. Njemačka sinoda u tom je smislu bila potvrda Koncila jer je pokušala njegove izričaje i zaključke primijeniti u specifičnoj situaciji naše zemlje.

Reforma Crkve kao trajna zadaća znači dati se zahvatiti Božjim djelovanjem i, nasljedujući Isusa, biti uz ljude, posebice među čovječanstvom koje trpi. Crkva koja je zabrinuta za svoju vlastitu moć, snagu i ugled, gubi svoju evanđeosku snagu, jedini razlog svoga postojanja. U tom pogledu reforma Crkve je trajna zadaća.

3. GLAVNE ORIJENTACIJE I IMPERATIVI ZA PRIORITETNI PASTORAL

Nakon ponešto napornog puta teološke raščlambe sadašnjeg stanja i nakon neizbježno nabacanih razmišljanja o društveno-političkim i sociokulturološkim općim uvjetima njemačke Crkve, sada ćemo iznijeti glavne orijentacije i konkretne opcije za pastoralno djelovanje kojih bi se Crkva trebala držati na putu u godinu 2000.

3.1. *Crkva kao mjesto nade*

Drugi vatikanski sabor označava Crkvu kao sakrament, tj. kao znak i sredstvo najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i sjedinjenja cijelog čovječanstva međusobno. Ovdje je u nekoliko riječi sažeto sve što Crkva jest i što treba biti.

Crkva postaje samo onda sol zemlje, vjerodostojan, uvjerljiv i djelotvoran partner u dijalogu sa svijetom, ako ostane vjerna sama sebi i ako neumorno suosjeća s brigama i strahovima ljudi. Crkva se mora pokazati kao dom slobode i nade, i mora - danas više nego u prošlosti - držati otvorenim prostor slobode čovjeka u njegovoj osobnosti i nepovredivosti.

Protiv patnje, nasilja, nepravde i smrti stoje biblijska obećanja radosti, mira, obraćenja i uskrsnuća. Kao kršćani pozvani smo da neprestano sudjelujemo u uspostavljanju svijeta koji je dostojan čovjeka, u dolasku "novog neba i nove Zemlje" (Otk 21,1). Tjeskobna briga oko održanja prave vjere može ustupiti mjesto radosnom pouzdanju: "I evo, ja sam s vama u sve vrijeme - do svršetka svijeta" (Mt 28,20).

3.2. *Prihvatanje prijelazne situacije*

Kako smo mogli opetovano vidjeti, nalazimo se u stanju prijelaza prema novim oblicima kršćanstva i crkvenosti. Ali budući da se to još ne može konkretno uočiti, vrlo često strah i nesigurnost određuju djelovanje sudionika. Ako prihvatimo činjenicu prijelaznog razdoblja kao uvjet našega sadašnjega pastoralnog stanja, to će nas osloboditi tereta da za svaku priliku moramo zauzimati čvrste i posve definitivne pozicije. Jer,

prijelazna situacija ne znači iznenadni prekid svih do sada prakticiranih oblika uvoda u kršćansku vjeru i Crkvu. Naravno, i dalje ostaju elementi društva koje su Crkva i kršćanska vjera znatno prožimale. Uz to su očiti i fenomeni postkršćanskog društva. Susrećemo novi epohalni osjećaj života i svijeta, sekularizaciju svijesti s kojima ukorak ide masovno proširena religiozna ravnodušnost. Time nije odumrlo pitanje smisla. Boga se ne niječe, ali se on u pravilu jedva još pojavljuje u životu ljudi. Crkva je postala poseban svijet pored drugih područja života. Njoj se ljudi obraćaju u određenim problemima koje ne rješavaju drugi društveni sustavi. Prihvatimo kao njemačka Crkva spremno ovu situaciju i s punim pouzdanjem da naša Crkva ima budućnost i u trećem tisućljeću jer je Gospodin naša budućnost.

3.3. *Usredotočenost na središte vjere*

Prijelazna situacija krije u sebi i kušnje za pastoral: bilo da još više pojačava dojam bezizlazne krize čovječanstva da bi mogla "propovijedati" još izražajnije kako je nužno obraćanje Bogu kao jedini mogući izlaz, bilo da se daje nagovoriti da svoju stabilnost osigura sljedeći liberalne ili neokonzervativne predodžbe o shvaćanju Crkve.

Ove napasti jedino može izbjeći ako se prisjeti svoje zadaće i na nju se koncentrira, tj. da svjedoči stvarnost Božju kako ju je Bog objavio nama ljudima u Isusu Kristu. Navještaj mora biti prepoznatljiv kao kršćanski, a ne samo kao religiozni. Ne radi se samo o vjeri u neko više biće nego o vjeri u Oca Gospodina Isusa Krista u Duhu Svetomu. Cilj dakle nije samo ekleziološki nego trinitarni i time soteriološki pastoral. Ubuduće morat će se više nego ikada prije naglašavati da nas Krist vjere, koji je isti onaj Isus iz Nazareta, najdublje suočava s pitanjem Boga i pokazuje Boga kojemu je stalo do naše čovječnosti i koji hoće da ljudi jednako tako čine. Jednostavno rečeno, ovdje se radi o biblijskoj viziji navještaja kraljevstva Božjega.

3.4. *"Solidariziranje" kao temeljni pastoralni poticaj*

U našem pastoralu mora se prepoznati nešto od velike utopije kraljevstva Božjega. Držim da naše vrijeme ima posebno izoštren sluh za taj poticaj kršćanskoga navještaja. Kršćanska vjera u Boga koji dolazi na kraju vremena i naših putova jedina je snaga u ovome svijetu koja može očuvati naš životni optimizam od iluzijskog samozavaravanja, ali i od zlih iluzijskih stranputica, primjerice da nas može spasiti povećani konzum ili krajnje neobuzdana sloboda pojedinca. Naša vjera usmjerena na eshaton može nas očuvati i od rezignacije u koju danas upadaju mnogi u dobroj nakani. Time smo na posljetku s ovim natuknicama spomenuli

velike moderne hereze u shvaćanju života. Kršćanska vjera ostaje optimistična i istodobno realistična jer nas uči da svoju nadu ne temeljimo na nama samima. Smatram da ćemo ponovno otkriti značenje kršćanske eshatologije s obzirom na svijet koji se koleba između napretka i rezignacije.

Naspram ovoga duhovnog stanja naš pastoralni rad mora dobiti određene značajke koje trebaju prožimati i određivati sve aktivnosti. Možda se riječju "solidariziranje" dade izraziti ovaj opći temeljni poticaj. Crkveno djelovanje mora voditi do solidariziranja ljudi međusobno. Najprije unutar zajednice, u obiteljima, između roditelja i djece, između skupina i duhovnih zajednica. Ali i povrh toga, izvan (crkvene) zajednice. Time smo došli do pastoralnog poticaja da treba tražiti drugoga "jer Božje *da* vrijedi za sve ljude", dakle između podijeljenih Crkava i zajednica, između kršćana i nekršćana, između Crkava i izvanckvenih stvarnosti sve do uklanjanja razlika između rasa i klasa. Crkveno zauzimanje mora biti još više nego prije u znaku solidariziranosti s bespomoćnima i slabima. Treba dati prednost svakoj dušobrižničkoj aktivnosti koja ljude zbližava, čini ih sposobnima za solidarnost s drugima, ohrabruje za odgovornost naspram onog dušobrižništva koje drugoga promatra samo kao objekt dušobrižničke skrbi. Naime, dušobrižništvo koje se vrti oko samog sebe, radi vlastitog održavanja, gubi samo od sebe na važnosti, jer više nije u viziji čovječanstva koje Krist ujedinjuje. I naša briga oko liturgijskih slavlja trebala bi se osjetno i jasno otvoriti toj nakani sve veće solidarnosti. Ovdje se same od sebe otvaraju motivacije koje se inače moraju mučno oslanjati na crkvene zapovijedi. Primjerice, zapovijed pohađanja nedjeljne mise postaje uvjerljiva kad pojedinac shvaća da je njegovo svjedočanstvo života za druge važna potpora. Zauzetost u zajednici postaje neupitna ako se temelji na iskustvu da zajedničko djelovanje nešto postiže i mijenja. Obrnuto će pojmovi "okretanje drugome", "samilost sa slabima i bespomoćnima", "spremnost na pomirenje i poticanje na mir" za naše vjernike izgubiti svaki prizvuk moralnoga. Moralnoga u tom smislu kao da su sve to samo dodaci onome istinskome. "Nema spasenja za mene samoga." Ova nam se riječ mora duboko usaditi u dušu. Spasenje postoji samo za mene i brata čovjeka pokraj mene. Dakle, ne "spasi svoju dušu", nego "spasi sestru i svoga brata i spasit ćeš sebe". "Ljubav prema bližnjemu nije naš *hobi*, nego je daska spasa na kojoj se spašavamo od nas samih" (usp. biskup J. Wanke, u: HK 1982, str. 440s).

3.5. Omogućavanje zajedništva (*koinonije*)

U pastoralu prednost imaju pastoralni kontakti, što se temelji na posebnosti same vjere. U novije vrijeme sve se jasnije uočava značenje svjedoka kao osobe u službi posredovanja vjere. Treba pojačati poticanje

osobnog doživljavanja u skupinama i zajednicama kao mjesta iskustva vjere i kao mogućnosti svjedočanstva vjere. Radi se o tome da se pokrene proces stvaranja zajednica iz kojih će izrasti žive pregledne zajednice. Usporedo s poticanjem bazičnih zajednica ili malih kršćanskih zajednica u drugim dijelovima sveopće Crkve, stvaranje zajednica bi i kod nas trebalo biti pastoralno težište u nadolazećem vremenu. U tim malim zajednicama moguća je razmjena životnih iskustava i iskustava vjere kao i međusobna pomoć i solidarnost među članovima zajednice. U njima se može razviti senzibilnost za dotične postojeće probleme tako da se primjerice čitava zajednica zauzima za osobe na rubu društva. Dijalog i razmjena iskustava vjere i međusobno ohrabrenje u vjeri pridonosi da se najčešće doživljava kao zadaća cijele zajednice.

Treba dakle bratsko i sestrinsko zajedništvo vjernika ponovno promatrati kao unutarnju bit Crkve i ponovno oživjeti staru misao "koinonije" koja je bitno prožimala Pracrkvu. Koinonia ne znači ni masu vjernika koji nominalno pripadaju župnoj zajednici, niti neku udrugu prijateljstva u smislu grčke "philia", nego je ona ozračje koje nastaje kad Bog ljude "poziva u zajedništvo svoga Sina" (1 Kor 1,9). "Crkva treba biti mjesto gdje pojedinac može odahnuti u zajednici koja svakome pomaže da dođe do svoga prava jer svatko doživljava solidarnost, invalid kao i rastavljeni, dijete kao i umirovljenik koji je potreban pomoći, 'otkačeni' (!) mladi čovjek kao i ovisnik" (J. Wanke, HK 1982, str. 442).

3.6. Crkva služiteljica

Crkva, kao prostor sestrinske i bratske solidarnosti omogućen Kristom i djelovanjem Duha Svetoga, pozvana je da bude sredstvo koje ljude želi pripremiti na buduću solidarnost u kraljevstvu Božjem. Riječ je o praksi lišavanja (odricanja) samoga sebe što ima svoj nenadmašivi uzor i izvor u Božjem darivanju samog sebe (Fil 2,5-11). Opcija za Crkvu služiteljicu - to za Crkvu kod nas znači poneko bolno prevrednovanje i novu orijentaciju. Biskup Wanke iz Erfurta to je vrlo konkretno izrazio (u: HK 1982, str. 440ss):

- Svaka zajednica trebala bi imati svoju udrugu sv. Vinka odnosno sv. Elizabete staroga stila gdje bi do izražaja došle inicijative laika. Te bi udruge na nov način iznalazile svoje zadaće i raspoređivale ih.

- Zajednice nežupskog karaktera, Kolping-obitelji, duhovne elitne skupine, samo onda opravdano postoje ako daju prema vani svjedočanstvo služenja.

- Obiteljske skupine koje ne preuzimlju neku praktičnu službu u zajednici ili izvan nje za duže vrijeme, trebali bismo radije dokinuti.

- "Biblijske runde" ili meditacijske skupine trebale bi Krista susretati ne samo u Sv. pismu nego i u staračkim domovima ili u službi invalidima.

- Župna kuća koja nije otvorena za susjede kao utočište u svim nevoljama života, ne zaslužuje da se zove župna kuća.

- Zajednice koje svoje vlastite karitativne zadaće prebacuju na redovnice ili na dijecezanski karitas, prikrivaju time svoju vlastitu slabost. Naravno, mora postojati Caritas koji će preuzeti zadaće zajednice, ali on ne može nadomjestiti zadaću koja nam je svima zajednička.

- I konačno, svatko od nas bi trebao imati neko mjesto, gdje pada na koljena i nekome služi ("pere noge"). Uvjeren sam da svatko može naći za to dovoljno prilika.

Pastoral navještaja i pastoral sakramenata bez služenja u opasnosti je da lebdi u prostoru otuđenom od svijeta. Služba Božja i služenje čovjeku nerazdvojivo su povezani.

3.7. Zajedništvo i sudioništvo, raznovrsnost i partikularnost

Iz gore rečenog proizlaze sljedeći zaključci:

- Na svim razinama u Crkvi moraju niknuti bratske strukture i sestrinsko međusobno ophođenje. Shvaćanje Crkve kao zajedništva vjernika znači pojačanu izgradnju sestrinskih zajednica i skupina u kojima se članovi brinu jedni za druge umjesto jednostrane brige za sebe (!).

- Umjesto kleričke Crkve za narod Crkva treba postati Božji narod u kojoj svi kršteni u svijetu zastupaju Isusovu stvar. Tako se kršćanska zajednica angažira za život ljudi ondje gdje oni žive.

- Članove zajednice valja ohrabriti da svoj život u svjetlu Evanđelja promatraju, tumače i izražavaju da tako mogu živjeti svoju vjeru i u nevjerničkoj okolini.

- Svaka zajednica ima pravo da traži svoj vlastiti put i da ide tim putem na temelju svoje vlastite socijalne situacije. Valja poticati raznolikost oblika zajednice i formi kršćanskog života unutar (crkvene) zajednice kao vrednotu naspram tendencije jednoobraznosti zajednica i gotovih koncepcija pastorala. To pretpostavlja međusobno uvažavanje kao i međusobnu otvorenost te isključuje klevetanje onih koji su drugačiji od nas.

- Potrebno jedinstvo postignut će se zajedničkim usmjerenjem na Evanđelje s kojim ne možemo postupati prema vlastitom nahođenju niti prema središnjim odredbama.

- Od crkvenih zajednica i njihovih grupacija traži se da razvijaju nove oblike zajedničke prakse s kršćanskim zajednicama drugih konfesija.

- Konačno, potrebna je duboka promjena u shvaćanju upravljanja crkvenih nositelja sv. reda i službenih suradnika na razinama biskupije i župe.

3.8. Izgradnja kršćanske duhovnosti zajednice Isusa Krista

Kršćanska duhovnost u uskoj je svezi sa svim ovim dosad navedenim zadaćama i poticajima. Ona zasigurno nije neko posebno područje u navodno apolitičkoj duševnosti. Duševnost koja se zatvara od svijeta jest iluzija i prepušta slobodan prostor silama ovoga svijeta. Jedino prilagođivanje, jedini *aggiornamento* koji kršćani poznaju jest trajno prilagođivanje nas samih i zajednice vjernika praksi kraljevstva Božjega. No, ovo prilagođivanje, koje nipošto nije "suobličavanje ovome svijetu", zahtijeva određeni naglasak kršćanske duhovnosti za vjerničku zajednicu našega vremena.

Posebnost našega vremena i našega sadašnjeg života jest u paradoksalnoj situaciji:

a) unutar Crkve duhovnost se još često promiče i prakticira na nerealističan i apstraktan način (čisto vertikalno, molitva i kontemplacija bez odnosa prema svijetu);

b) s druge strane u svijetu se proklamira društveno-politički angažman kao jedina usređujuća tehnologija spasenja, bez ulaska u svoju nutrinu, bez mudrosti, bez duhovnih vježbi i molitve. Zato naše vrijeme nalaže crkvenoj zajednici da istodobno istakne dva naglaska u kojima će se ostvariti autentično dvojstvo u jedinstvu kršćanske vjere. U Isusu Kristu očituje se ova jasna dvojnost u njegovoj jedinstvenoj i nedjeljivoj osobnosti:

a) S jedne strane Isus se identificira s Božjom stvari;

b) s druge strane Isus se identificira s čovjekom.

Ova dva kraka u Isusu su u konačnici samo jedna stvarnost: Stvar čovjekova jest stvar Božja, a stvar Božja jest i stvar čovjekova. Iz toga slijedi: U ostvarivanju kraljevstva Božjega među ljudima prepoznaje se današnja duhovnost kršćanske zajednice. Drugim riječima: Kršćanska zajednica mora uvijek jednakim zanosom njegovati molitvu i liturgiju, i znati pronaći mjesto gdje će mistični element legitimno naći svoj izraz.

*Utemeljeno pouzdanje: Povjerenje u Boga i otvorenost za
"znakove vremena"*

Vratimo se pitanju koje smo postavili na početku: Imaju li kršćanstvo i Crkva budućnost i u trećem tisućljeću u Zapadnoj Europi i u našoj zemlji s obzirom na brojne izazove s kojima se suočava? Ne želeći umanjiti prodore sekula-rizacije ili ih pače prikrivati, držim, slažući se s K. Rahnerom, da se može posve potvrdno odgovoriti. Crkva može računati na budućnost jer smo svjesni da će Duh Božji i snaga vjere, nade i ljubavi u djelima života mnogo više određivati našu Crkvu danas i u sljedećim desetljećima nego ne znam kako dobar teološki program i pastoralni koncepti. Međutim, ovo čvrsto uvjerenje u Božje vodstvo ne oslobađa nas od odgovornosti da u svako doba i stalno *razlikujemo duhove* i da budemo otvoreni u otkrivanju spoznaja kamo Duh Božji želi voditi svoju Crkvu (prema: K. Rahner, *Strukturwandel der Kirche*, str. 11).

S njemačkog preveo: *Nedjeljko A. Ančić*